GASTROEZOFAGEAL REFLYUKSLI BEMORLARDA TISH EROZIYASI XAVFINI ERTA BAHOLASHDA BEWE INDEKSI VA SO'LAK KO'RSATKICHLARINING AHAMIYATI: ADABIYOTLAR TAHLILI

Kosimova Risolat Rasulovna
Abu Ali ibn Sino nomidagi Buxoro davlat tibbiyot instituti, Buxoro, O'zbekiston
e-mail: risolat_kosimova@bsmi.uz
DOI:https://doi.org/10.5281/zenodo.22827835

Dolzarbligi. Gastroezofageal reflyuks kasalligi (GERK) oshqozon tarkibining qizilo'ngachga, ayrim hollarda esa og'iz bo'shlig'iga retrograd tushishi bilan kechuvchi surunkali kasallik bo'lib, tish qattiq to'qimalarining eroziv yemirilishi uchun muhim endogen xavf omillaridan biri hisoblanadi. Oshqozon kislotasining tish yuzasiga takroriy ta'siri emal demineralizatsiyasini kuchaytirib, vaqt o'tishi bilan tish qattiq to'qimalarining qaytmas yo'qolishiga olib kelishi mumkin [6,7].

Zamonaviy meta-tahlillar GERKli bemorlarda tish eroziyasi sog'lom nazorat guruhiga nisbatan ko'proq uchrashini ko'rsatadi. Yanushevich va hammualliflarning 28 ta tadqiqot hamda 4379 nafar ishtirokchini qamrab olgan meta-tahlilida tish eroziyasi GERKli bemorlarning 51,5% ida, nazorat guruhining esa 21,4% ida aniqlangan [1]. Biroq mavjud eroziv shikastlanishni aniqlashning o'zi uning keyingi progressiyasini oldindan baholash uchun yetarli emas. Shu sababli klinik indekslarni so'lakning funksional ko'rsatkichlari va boshqa xavf omillari bilan birgalikda baholash dolzarb ilmiy yo'nalish hisoblanadi.

Kalit so'zlar: gastroezofageal reflyuks kasalligi, tish eroziyasi, BEWE, so'lak pH, bufer sig'imi, salivatsiya, xavf stratifikatsiyasi.

Tadqiqot maqsadi. GERKli bemorlarda tish eroziyasi xavfini erta baholashda BEWE indeksi, so'lak pH, bufer sig'imi va salivatsiya ko'rsatkichlarining ahamiyatini zamonaviy ilmiy adabiyotlar asosida tahlil qilish.

Material va usullar. Mazkur ish narrativ adabiyotlar tahlili shaklida bajarildi. GERK, dental erosion, erosive tooth wear, BEWE, salivary pH, buffer capacity va salivary flow yo'nalishlariga oid sistematik sharhlar, meta-tahlillar, konsensus hujjatlari va klinik tadqiqotlar tahlil qilindi. Asosan 2015–2025-yillarda chop etilgan zamonaviy manbalarga ustuvorlik berildi; BEWE tizimining original metodologik tavsifi sifatida 2008-yilgi Bartlett, Ganss va Lussi tadqiqoti ham kiritildi [4]. Tahlilda GERK va tish eroziyasi o'rtasidagi bog'liqlik, BEWE indeksining klinik imkoniyatlari hamda so'lak pH, bufer sig'imi va salivatsiyaning himoya ahamiyatiga e'tibor qaratildi.

Natijalar va muhokama. Basic Erosive Wear Examination (BEWE) eroziv tish yemirilishining mavjud klinik og'irligini standartlashtirilgan tarzda baholash uchun ishlab chiqilgan indeksdir. Unda tish qatori sekstantlarga ajratilib, har bir sekstantdagi eng og'ir eroziv o'zgarish 0 dan 3 ballgacha baholanadi [4]. BEWE klinik holatni tizimli qayd etish va bemorni boshqarish strategiyasini tanlashga yordam beradi [10].

Shu bilan birga, BEWE asosan mavjud morfologik zararni aks ettiradi va uning bir martalik ko'rsatkichi tish eroziyasining kelajakdagi progressiyasini to'liq prognoz qilmaydi. Shu sababli BEWE

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

natijalarini dinamik kuzatuv, standart fotodokumentatsiya va biologik xavf ko‘rsatkichlari bilan birlashtirish maqsadga muvofiq [5,10].

So‘lak og‘iz bo‘shlig‘ini kislotali ta’sirdan himoya qiluvchi muhim biologik tizim hisoblanadi. So‘lak pH og‘iz bo‘shlig‘idagi kislota-ishqor muvozanatini aks ettirsa, bufer sig‘imi kislotalarni neytrallash imkoniyatini belgilaydi. Salivatsiya tezligi esa kislotalarni suyultirish, ularni tish yuzasidan chiqarib yuborish va remineralizatsiya uchun zarur bo‘lgan mineral komponentlarni yetkazishda ishtirok etadi [3,9].

GERKli bemorlarda so‘lak xususiyatlarining o‘zgarishi tish eroziyasi rivojlanishiga qo‘shimcha sharoit yaratishi mumkin. Hatipoğlu va hammualliflarning sistematik sharh va meta-tahlilida GERKli bemorlarda so‘lak pH, stimullangan so‘lak ajralishi va bufer sig‘imining nazorat guruhiga nisbatan pastroq bo‘lishi ko‘rsatilgan [2]. Madariaga va hammualliflar ham so‘lak xususiyatlari bilan eroziv tish yemirilishi o‘rtasida bog‘liqlik mavjudligini qayd etgan, biroq ayrim natijalar bo‘yicha dalillar ishonchliligi cheklanganligini ta’kidlagan [3].

Shu sababli so‘lak pH, bufer sig‘imi yoki salivatsiya ko‘rsatkichlaridan birortasini alohida holda universal prognostik marker sifatida qabul qilish yetarli asosga ega emas. Ularning klinik qiymati boshqa xavf omillari bilan kompleks baholanganda yuqoriroq bo‘lishi mumkin [2,3].

GERKli bemorlarda tish eroziyasi xavfini kompleks baholashda kasallikning davomiyligi va og‘irligi, regurgitatsiya, boshlang‘ich BEWE ko‘rsatkichi, so‘lak pH, bufer sig‘imi va salivatsiya bilan bir qatorda kislotali oziq-ovqat va ichimliklar iste’moli, bruksizm, chekish hamda kserostomiyani kuchaytiruvchi dori vositalari kabi mahalliy va xulq-atvor omillari ham hisobga olinishi lozim [8]. Marschner va hammualliflarning meta-tahlilida regurgitatsiya, hazm tizimi kasalliklari, kislotali oziq-ovqatlar va gazlangan ichimliklar eroziv tish yemirilishi bilan bog‘liq omillar sifatida ko‘rsatilgan [8].

Zamonaviy sistematik sharhlar tish eroziyasini diagnostika qilish va oldini olish bo‘yicha mavjud tadqiqotlar metodologik jihatdan turlicha ekanligini ham ko‘rsatadi [5]. Shu sababli GERKli bemorlarda klinik va biologik ko‘rsatkichlarni prospektiv kuzatuv davomida birgalikda tahlil qilish tish eroziyasi progressiyasining mustaqil prediktorlarini aniqlash va bemorlarni past, o‘rta hamda yuqori xavf guruhlariga ajratishga imkon berishi mumkin.

Xulosa. GERKli bemorlarda eroziv tish yemirilishining mavjud og‘irligini baholashda BEWE indeksi muhim klinik vosita hisoblanadi. Biroq kelajakdagi progressiya xavfini baholash uchun BEWE ko‘rsatkichini so‘lak pH, bufer sig‘imi, salivatsiya, GERK xususiyatlari hamda mahalliy va xulq-atvor xavf omillari bilan birgalikda qo‘llash maqsadga muvofiq.

BEWE va so‘lakning funksional ko‘rsatkichlarini kompleks baholash GERKli bemorlarda tish eroziyasi progressiyasi xavfini erta aniqlash uchun istiqbolli yondashuv bo‘lib, kelgusida integrallashgan xavf-stratifikatsiya modelini ishlab chiqish hamda xavf darajasiga mos differensial remineralizatsiyalovchi profilaktikani takomillashtirish uchun ilmiy asos yaratishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Yanushevich O.O., Maev I.V., Krikheli N.I., et al. Prevalence and Risk of Dental Erosion in Patients with Gastroesophageal Reflux Disease: A Meta-Analysis. Dent J (Basel). 2022;10(7):126.
2. Hatipoğlu Ö., Yıldırım Ö., Hatipoğlu F.P. Impact of Gastroesophageal Reflux Disease on Salivary Flow Rate, pH and Buffer Capacity: A Systematic Review and Meta-Analysis. J Oral Rehabil. 2025;52(10):1682–1698.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

3. Madariaga V.I., Pereira-Cenci T., Walboomers X.F., Loomans B.A.C. Association between salivary characteristics and tooth wear: A systematic review and meta-analysis. J Dent. 2023;138:104692.
4. Bartlett D., Ganss C., Lussi A. Basic Erosive Wear Examination (BEWE): a new scoring system for scientific and clinical needs. Clin Oral Investig. 2008;12(Suppl 1):S65–S68.
5. Jarkander M.S., Domeij H., Edebert I., et al. A Systematic Review Evaluating Methods for Diagnosis, Treatment and Prevention of Dental Erosions. Int J Dent Hyg. 2024.
6. Chatzidimitriou K., Papaioannou W., Seremidi K., et al. Prevalence and association of gastroesophageal reflux disease and dental erosion: An overview of reviews. J Dent. 2023;133:104520.
7. Ortiz A.C., Fideles S.O.M., Pomini K.T., Buchaim R.L. Updates in association of gastroesophageal reflux disease and dental erosion: systematic review. Expert Rev Gastroenterol Hepatol. 2021;15(9):1037–1046.
8. Marschner F., Kanzow P., Wiegand A. Anamnestic risk factors for erosive tooth wear: Systematic review, mapping, and meta-analysis. J Dent. 2024;144:104962.
9. Dipalma G., Inchingolo F., Patano A., et al. Dental erosion and the role of saliva: a systematic review. Eur Rev Med Pharmacol Sci. 2023;27(21):10651–10660.
10. Carvalho T.S., Colon P., Ganss C., et al. Consensus report of the European Federation of Conservative Dentistry: erosive tooth wear — diagnosis and management. Clin Oral Investig. 2015;19(7):1557–1561.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.